

# Izabela Lewandowska

---

## Profesorowie Małgorzata Szostakowska i Tadeusz Filipkowski: zarys sylwetek naukowych

---

Echa Przeszłości 6, 351-355

---

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

*Izabela Lewandowska*

Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych  
UWM w Olsztynie

## PROFESOROWIE MAŁGORZATA SZOSTAKOWSKA I TADEUSZ FILIPKOWSKI ZARYS SYLWETEK NAUKOWYCH



Małgorzata Szostakowska i Tadeusz Filipkowski w gronie współpracowników  
Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych UWM w Olsztynie

Każdy z nas chciałby odchodzić na emeryturę zadowolony ze swojej pracy naukowej, swojego życia spędzonego nad książką, prasą, źródłami, z dni i miesięcy w bibliotekach i archiwach. Z radością móc dzielić się swą wiedzą i doświadczeniem z innymi, przekazywać dobre wzory naukowe następnemu pokoleniu, wychowywać młodych adeptów nauki, mieć swoich uczniów, a zarazem następców.

W duchu takiego refleksyjnego spotkania 18 maja 2005 r. w klubie pracowników UWM *Baccalarium* odbyło się pożegnanie dwóch profesorów-emerytów, odchodzących z naszego Instytutu. Prof. Małgorzata Szostakowska oraz prof. Tadeusz Filipkowski, który na spotkanie przybył wraz z Małżonką, zostali pożegnani przez pracowników Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych UWM w Olsztynie, z którymi byli związani przez wiele lat swojego życia.

Słowo wstępne wygłosił ks. prof. Alojzy Szorc, który podkreślił, że emerytura nie musi być końcem pracy zawodowej, a jedynie jej nowym etapem. Nie ma się wówczas zajęć dydaktycznych, obowiązków organizacyjnych, tej codziennej, mozolnej rutyny. Ale za to ma się wewnętrzny spokój i ogrom doświadczeń nagromadzonych przez wiele lat naukowej pracy. Emerytura to czas refleksji, ponownych przemyśleń, może weryfikacji głoszonych wcześniej tez; czas uzupełnienia luk badawczych, które kiedyś, w natłoku innych spraw i obowiązków, zostały przez nas zaniechane. To czas na drobne przyczynki, na małe prace naukowe, bez których jednak koło nauki nie toczyłoby się do przodu, a tryby naukowego poznania nie zazębiałyby się.

Na spotkaniu oprócz refleksji, przypomniano także zabawne historie i wyrażono słowa podziękowania. Szczególnie barwnie o wspólnej pracy z prof. M. Szostakowską opowiadał dr Andrzej Szmyt wspominając, jak będąc jeszcze studentem zdawał u Pani Profesor egzaminy, jak pisał kolokwia. O współpracy z prof. Filipkowskim, wówczas dyrektorem Instytutu Historii, opowiedział dr Witold Gieszczyński. Zwrócił on głównie uwagę na okres przekształcania Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Uniwersytet Warmińsko-Mazurski i trudności, z jakimi wówczas borykał się nasz Instytut. Głos zabrała także dr Izabela Lewandowska, która podziękowała obu Profesorom za przekazaną wiedzę oraz wielką życzliwość w stosunku do młodszych współpracowników.

Uroczystość zakończył bankiet, bukiety kwiatów, upominki i pamiątkowe zdjęcia. Będziemy długo wspominać wspólnie spędzone chwile, tym bardziej że wraz z obojgiem Profesorów odeszło z pracy zawodowej pewne pokolenie – pokolenie nauczycieli-naukowców. Dzisiaj młodzi adepci nauki wywodzą się głównie ze studiów doktoranckich. Po studiach magisterskich zostają na uczelni i bardzo szybko, skupiając się na badaniach pokonują kolejne szczeble kariery naukowej. W tym miejscu należy przypomnieć, że droga zawodowa Małgorzaty Szostakowskiej i Tadeusza Filipkowskiego była podobna, choć nie identyczna.

Małgorzata Szostakowska urodziła się 10 lutego 1931 r. w Starogardzie Gdańskim jako córka Franciszka i Teodory Galickich. Po ukończeniu szkoły powszechnej uczęszczała do gimnazjum i liceum ogólnokształcącego, które ukończyła w 1949 r. Jeszcze w tym samym roku rozpoczęła pracę jako nauczycielka w Rychlikach, a roku następnym w Pasłęku. Z kolei Tadeusz Filipkowski urodził się 16 stycznia 1933 r. we wsi Grzymki w ówczesnym powiecie łomżyńskim. Jego rodzice Czesław i Zofia z Karwowskich byli rolnikami. W czasie wojny uczęszczał na tajne komplety, potem ukończył szkołę powszechną w Jedwabnem (1948 r.), liceum ogólnokształcące w Piszcu (1952 r.), a następnie studia historyczne w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku. W trakcie studiów pasjonowała go zwłaszcza historia wieku XVIII, czego efektem była praca magisterska pt. *Sprawa chłopska w powstaniu kościuszkowskim*, której promotorem był dr Adam Dygdała. Po ukończeniu studiów (1956 r.) otrzymał nakaz pracy i skierowanie do Olsztyna.

Także Małgorzata Szostakowska szybko uzupełniała wykształcenie i kwalifikacje zawodowe. Już w 1950 r. zdobyła uprawnienia pedagogiczne,

a w roku następnym przeniosła się do Ostródy, gdzie przez trzynaście lat pracowała w Liceum Pedagogicznym, a następnie (1964–1966) w Technikum Ekonomicznym. Jednocześnie prowadziła szkołę ćwiczeń dla studentów, przyszłych nauczycieli historii, a w latach 1961–1966 studiowała historię w toruńskim Uniwersytecie im. Mikołaja Kopernika. Studia zakończyła obroną pracy magisterskiej nt. *Andrzej Maksymilian Fredro jako pisarz i działacz polityczny*, której promotorem był doc. dr Jan Gerlach.

Następnie w 1966 r. przeprowadziła się do Olsztyna, gdzie rozpoczęła pracę w Ośrodku Metodycznym przy Kuratorium Okręgu Szkolnego. Najpierw wykonywała tam obowiązki instruktora, a później kierownika sekcji historii. Tam też po raz pierwszy spotkała Tadeusza Filipkowskiego. Odtąd ich drogi zawodowe zaczęły się ze sobą przeplatać.

Tadeusz Filipkowski, wówczas jeszcze magister, mieszkał i pracował w Olsztynie już od 10 lat. Początkowo był nauczycielem w Szkole Podstawowej nr 3 (1956–1957), następnie w Technikum Ekonomicznym i Technikum Mechaniczno-Energetycznym (1957–1965). Od 1965 r. pracował w Ośrodku Metodycznym, gdzie zajmował się zagadnieniami oświaty dorosłych. Pracując jako metodyk, nie tylko pomagał nauczycielom, ale także zbierał materiały do dziejów oświaty na Warmii i Mazurach, uzupełniając jednocześnie swoją wiedzę historyczną o elementy socjologii, demografii i etnologii. Nawiązał wówczas współpracę z Ośrodkiem Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego. Brał udział w organizowanych tam sesjach i publikował częściowe rezultaty swoich poszukiwań badawczych. W roku 1969 T. Filipkowski rozpoczął stacjonarne studia doktoranckie w Instytucie Historii PAN w Warszawie, które ukończył w 1973 r. Jego opiekunem naukowym był prof. Franciszek Ryszka. Tytuł rozprawy doktorskiej brzmiał *Rola szkoły w przeobrażeniach społecznych na Warmii i Mazurach w latach 1945–1960*, a recenzentkami były: prof. Irena Pietrzak-Pawłowska i doc. dr hab. Krystyna Kersten. W 1974 r. uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych i został adiunktem w Instytucie Nauk Społeczno-Politycznych Akademii Rolniczo-Technicznej, a w 1977 r. rozpoczął pracę w Ośrodku Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego.

Kiedy T. Filipkowski odbywał studia doktoranckie, M. Szostakowska prowadziła już wykłady z dydaktyki historii w Studium Nauczycielskim, pracując jednocześnie (1967–1970) w I Liceum Ogólnokształcącym w Olsztynie. Pani Profesor niezmiennie, przez lat z górą 35, prowadziła zajęcia z dydaktyki historii, mimo że uczelnie, w których pracowała, zmieniały swoje nazwy i ewoluowały. Najpierw było to Studium Nauczycielskie (1966–1970), potem Wyższa Szkoła Nauczycielska (1970–1974), następnie Wyższa Szkoła Pedagogiczna (1974–1999) i ostatnio Uniwersytet Warmińsko-Mazurski (1999–2003). W międzyczasie zdobywała kolejne stopnie naukowe. Efektem kilkuletnich badań naukowych była rozprawa doktorska nt. *Emilia Sukertowa-Biedrawina i jej rola w walce o polskość Mazur i Warmii*, której promotorem był prof. Witold Łukaszewicz. Na jej podstawie w 1974 r. M. Szostakowska uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych.

W następnym okresie zainteresowania naukowe Pani Profesor skupiły się wokół dwóch dziedzin: 1) Dziejów polskiego i litewskiego ruchu mniejszościowego w Prusach Wschodnich w latach 1918–1939 oraz 2) historii niemieckiej prasy w Prusach Wschodnich, ze szczególnym uwzględnieniem lat 1918–1945. Zebranie materiału źródłowego do tych zagadnień wymagało wyjazdów zagranicznych. Kilkukrotnie odbywała staże naukowe w Niemczech – w Berlinie na Uniwersytecie Humboldta, w Bremie i Dortmundzie, podczas których prowadziła kwerendy biblioteczne i archiwalne. W 1990 r. na podstawie rozprawy zatytułowanej *Konsulaty polskie w Prusach Wschodnich w latach 1920–1939* uzyskała tytuł doktora habilitowanego. Efektem pracy naukowej są książki autorskie oraz artykuły w pracach zbiorowych i czasopiśmie, m.in. „Komunikatach Mazursko-Warmińskich” i „Studiach Niemieckoznawczych”. Na szczególną uwagę zasługują prace samodzielne: *Emilia Sukertowa-Biedrawina. Zarys biograficzny 1887–1970*, Olsztyn 1978; *Konsulaty polskie w Prusach Wschodnich w latach 1920–1939*, Olsztyn 1990 oraz *Stanisław Srokowski (1872-1950): polityk, dyplomata, geograf*, Olsztyn 1999, a także książkowe edycje źródłowe: *Stanisław Srokowski, Z krainy Czarnego Krzyża*, Olsztyn 1980 oraz *Adam Uziembło. Walka o Mazury*, Olsztyn – Białystok 1981. Równocześnie z pracą naukową M. Szostakowska popularyzowała wiedzę o Warmii i Mazurach w „Gazecie Olsztyńskiej”, czasopiśmie „Warmia i Mazury” oraz „Mówią Wieki”, a także w licznych audycjach radiowych.

Także Tadeusz Filipkowski w 1993 r. habilitował się na podstawie dwóch książek na temat nauczycieli polskich w Niemczech w okresie międzywojennym. Publikował na łamach „Kwartalnika Historycznego”, „Dziejów Najnowszych”, „Zapisków Historycznych”, „Przeglądu Historyczno-Oświatowego”, „Rocznika Olsztyńskiego” oraz „Komunikatów Mazursko-Warmińskich”. Był także autorem rozdziałów w monografiach i syntez, a także prac doktorskich i artykułów. Na szczególną uwagę zasługują prace: *Oświata na Warmii i Mazurach w latach 1945–1960*, Warszawa 1978; *W obronie polskiego trwania. Nauczyciele polscy na Warmii, Mazurach i Powiślu w latach międzywojennych*, Olsztyn 1989 oraz *Nauczyciele polscy w Niemczech 1919–1939. Portret zbiorowy*, Olsztyn 1992. Duże znaczenie miała redakcja kilku wydawnictw naukowych (m.in. *Dzieje Warmii i Mazur w zarysie. T. 2. Od 1871 do 1975 roku*, Warszawa 1983) i czasopism (m.in. *Zeszyty Naukowe WSP. Prace Historyczne*, z. 1 i 2, Olsztyn 1997-1998) oraz opracowanie (wraz z Z. Lietzem) *Kroniki szkoły polskiej w Worytach na Warmii 1930–1939*, Olsztyn 1979. Równocześnie z pracą naukową popularyzował wiedzę o Warmii i Mazurach w prasie oraz podczas licznych prelekcji.

Los ponownie połączył zawodowe życie obu profesorów w 1993 r., kiedy zaczęli wspólnie pracować w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Olsztynie. Na kierunku historia, a potem także stosunki międzynarodowe, prowadzili ćwiczenia, wykłady, seminaria. Jednocześnie nie stronili od działalności organizacyjno-społecznej. Oboje są członkami Polskiego Towarzystwa Historycznego, Towarzystwa Naukowego im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, a w prze-

szości przez wiele lat także Rady Naukowej Instytutu Historii, Rady Wydziału Humanistycznego, członkami Senatu WSP, a następnie UWM. Należy dodać, że Profesor Szostakowska była pierwszym i jednocześnie ostatnim kierownikiem Zakładu Dydaktyki Historii (1992–2001), można powiedzieć jego twórcą i swoistym motorem napędowym. Była także członkiem Senackiej Komisji Dydaktyki UWM. Z kolei Profesor Filipkowski w latach 1996–1999 był dyrektorem Instytutu Historii, a także (1996–2004) kierownikiem Katedry Historii Najnowszej w Instytucie Historii. Od 1999 do 2002 r. pełnił funkcję zastępcy przewodniczącego Senackiej Komisji Nauki UWM, był także członkiem Kolegium Wydawniczego naszego uniwersytetu i nieprzerwanie przez 30 lat wchodzi w skład Rady Redakcyjnej „Komunikatów Mazursko-Warmińskich”.

Po przejściu na emeryturę Małgorzata Szostakowska i Tadeusz Filipkowski wcale nie pozostali bierni. W Instytucie Historii i Stosunków Międzynarodowych UWM nadal prowadzili seminaria magisterskie. Profesor Filipkowski podjął też pracę w Wyższej Szkole Pedagogicznej Towarzystwa Wiedzy Powszechnej. Nadal pracuje naukowo, zbierając materiały do biografii Władysława Gębika. Natomiast Profesor Szostakowska przygotowała kolejną monografię: *Spółeczno-polityczna prasa Prus Wschodnich*. Praca jest już ukończona i czeka na wydanie. Za wieloletnią pracę, zasługi w dziedzinie oświaty, działalność na rzecz regionu, byli wielokrotnie nagradzani i odznaczani. Oboje otrzymali Medale Komisji Edukacji Narodowej oraz nagrody rektorskie. M. Szostakowska otrzymała ponadto Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski i Złoty Krzyż Zasługi, a T. Filipkowski Srebrny Krzyż Zasługi oraz odznakę „Zasłużonym dla Warmii i Mazur”. Wciąż są blisko nas, blisko spraw uniwersytetu, instytutu, swoich katedr i pracowni, blisko ludzi, z którymi przepracowali wiele lat życia.